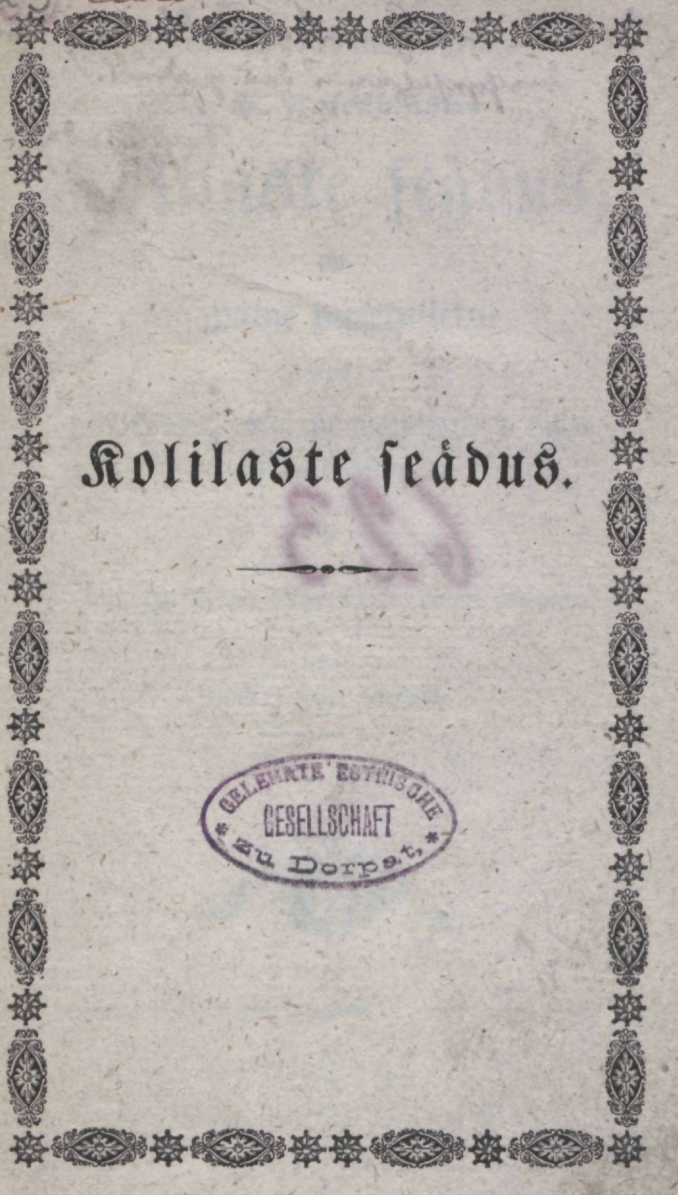

623 682.

Kolilaste seädus.

Non dicitur Gm. A. Fackelman frufan
Dingfapilgan in dnu qudrat.

Tuffpindap.

623

Perno kihhelfkonna õppetaja

J. S. Rosenpläntre

Kolilaste seadus,

ehf

iggapäine meletulletus,

mis

neil koddõ, kolis ja wäljapaikus tulleb
tähhelepanna.

Muakse Perno Ma-kirikko orreli tarwis.

Hind 3 kopp. hõbbedat.

Pernus 1845.

Trükkitud W. Vormi kirjadega.

Der Druck ist unter der Bedingung erlaubt, daß
die gesetzliche Zahl Exemplare der Censur-Comität über-
geben werde.

Dorpat den 12. Januar 1844.

(L. S.)

Censor S a h m e n.

Gestfönnu.

Selle wäikese seäduse pärrast, mis marahwa kolilaste heaks trükki antud, on tarwis koolmeistretele sedda tähhendada, mis selle polest sowitakse. — Head käsitud ja seädused on asjata, kui ükski ei kula egga wata, kas nende järrele tehakse ehk mitte. Gest ja sellepärrast olleks sowida, et koolmeistred selle ülle walwaksid, et nende kolilapsed

1. pestud, käsitud, ja kõigepidpi wisi pärrast iggapäaw kolis käiksid.

2. et lapsed kolis kõik teeksid ja täidaksid, mis koli-seädus käsib ja kinnitab.

3. et koolmeistred tihti kulaaksid, kas kolid tülles ja koijo minnes laste meles seisab, mis hea kolilapse kohhus on, ja kas sedda möda ka koddu ja majjal ausaste tewad.

4. et koolmeistred, kes omma kolilastele ihho ja hinge head sowiwad, nende wanemile kõigest süddamest ja ausal wisil nõu annaksid, koli-seädust aioti luggeda, ja neile tähhendada, kuida selle järrele lapsi koddu-

paikas piddada, nende nõdra usko kinnitada, ja neid, ni sagedaste kui ilm, te ja terwis annawad, kirriko sata, et seal Zum-mala sõnna kuulda sawad, ja loetamistes õppiwad, kuida laps, täie-ealise ello was-tominnes, pääw päwalt mõistlikumaks, targemaks ja parremaks wõib sada. Hal-le on kuulda, et mõnni kahheksateistkümnne aastane noor inimene agga korra ehk kaks kirrikus käinud.

5. olleks sowida, et koolmeistred igga ku esimesel päwal kolilaste seädust kolis kas issi omma kolilastele etteloeksid, sedda neile laiemalt ärraselletaksid, ning siis üht aego neid maenitseksid, kes selle wasto et-sinud; ehk omma kolilapsi kordamisi las-seksid sedda kõikide kuuldes luggeda, ja siis pärrast neist küsiks, mis nemmad lugge-nud ja arruse pannud.

Kolilaste seäduS.

Urmas laps, õppi tundma, et üks Soja, üks Summal on, kes kõik on lonud, kõik üllespeab, ja kelle tahtmise järrele kõik ilmas sündinud, praego weel sünnib ja eddespidi peab sündima! Olgo Temma ikka esimene ja wiimne, kelle peale mõtled, kui sa hommiko ülese ärkad ja õhto mahhahaidad! Hakka ja lõppeta kõik temmaga! Temma on kõige innimese Issa, ja kõik innimesed on temma lapsed. Palu tedda süddamest, et ta sullegi mõistust annaks, temma pühha tahtmist tunda, ja omma ello-korda jo novalt sedda mõda aiada, kuidas temma armo nõu ja tahtmise järrele innimesed ma peal peawad ellama ning Onnisteggija, Jeesus Kristus, neile tähte andnud ja jätanud. Saks aitawad sind so wannemad, koolmeistred, õppetajad ja kõik innimesed, kelle keskes ligud ja ellad, kui sa agga nende head ello-tähte märkad wõtta; wisi ja prugi järrele nende wasto allanduse ja auustusega jõuad. Sa olled alles teadmata, olled laps, tahhad igga asja polest juhhatust ja õppetust. Olle siis ho-

las ja walwas, et tarkust ja paljo häid kombid ennesele ello=te peale wõiksid kasa korjata, mis sind ilma rõmust ja kurbdusest süta ja rahholise süddamega läbbiaitawad, senna iggawese pole jõuda, kuhho kõik innimesed, Summala tahtmise järrele, peawad minnema.

Ärra unnusta omma heateggijaid; tänna neid, kes sind headuse ja wagga ello pole juhatawad! Püa issi pääw päwalt kõlblikumaks sada; sest se wiis, mis norelt õppitud, wannalt jääb. Te siis, mis sa ial teed, Summala Issa, Poia ja pühha Waimo nimmel, Amen!

1. Kolilaste kirrikuskäimisest.

Kirrik on Summala koiaks pühhitsetud; kes seal käiwad, käiwad pühha te peal, ja kes kirrikus palluwad, laulwad ja kuulwad, mis pühhasst kirjast loetakse ja selletakse, need on Summala pühha palle ees.

Kutta sest siis õigel aial, tassa, meelt mõda ja wisi pärrast kirriko. Jä omma parrajase kohta seisma. Loe Issameiet mõtlemisega. Seisa kui tõsine kuulja wakka. Ärra wahhi sinna egga tänna; sest sa ei olle seal teisi watas, egga issiennast näitamas.

Pühhas paikas peawad meel ja mõtte, silmad ja kõrwad, pealegi keel, mis wahhest kirrikus teisi pahhandab, sul pühhitsetud ollema. Kirrikus ei olle muud kui agga üht tarwis, se on: nõua hinge head.

Auusta Summalat. Pallu süddamest. Öppi kuulma ja tähhelepannema. Wotta wagga ello tähte. Pea meles, mis õppetakse!

Wäljapolist wiisi ja pruiki harrinedes, õppi issiärranis seestpiddist pühhitsust; sest meie Issand Jeesus Kristus maenitseb: Kui sa Summalat pallud, ei pea sinna mitte ollema kui fallalikud, kes — issiennast pettawad.

2. Koli tullemisest ja koijo minnemisest.

Terreta kui tülled, jätta Summalaga kui ärralähhad. Käi rahhoga omma teed, ja kat-su õigel aial kolis olla. Öppimise tunnid on kallid; ärra raiska neid. Mis sa nüüd õppid, kestab ello ea; mis sa nüüd ei wiitsi egga pua õppida, pudub ello aia. Sest on siis suur kahjo, kui ilma häddata kolist ärrajaad.

Te peal ärra riidle teistega; ärra sõima keddagi. Hoiä ennast wallatust teggemast ja teisi kiskumast. Halp nokkib, näkkib ja lööb ärralahkudes hoya peale.

Ärra hirwita omma seltsilisi, ja ärra pea ennast ennamaks, kui teisi. Ärra põlga wae-semat ja maddalamat; egga wihka sedda, kelle wannemad rikkad ja sured.

Kes ennast täis, selle sisse ei mahhu õppetus. Kes õppetust põlgab, sedda põlgawad koi, ni hästi pissukesed kui sured, ni hästi

allamad kui üllemad. Pea sinna agga sest lugu, kes sust parrem ja targem, ja katsu temma jälga möda käia.

Rummalaks petakse sedda innimest, kes us- te, aknate ja seinde peale kirjutab; ärra teota siis ennast sesugguste teggudega.

3. Kolilaste kolis = ollemisest.

Ëggauks kiusako õppida, ja olgo holas, nob- be, ja walmis sedda teggema, mis kästakse. Silmad ja kõrwad olgo ikka peas lahti; siis on waim ellaw ja wõib õppetust wastowõtta, nähha, kuulda ja tähhelepanna.

Koolmeistrele wasta selgeste, ja küsi, mis temmalt tahhad küsida, julgeste; agga iski- keskes ei tohhe kegi õppi = tundide sees lausa suud pautada, waid peab agga, kui tarwis, sallaja räkima.

Ärra wahhi teisi, egga olle kellegi tülliks ja tüllinaks. Seisa wakka, ja prugi omma am- metit.

Õppi selgeste luggema, kele seädust möda kirjutama, hästi rehkendama, kirriko = laulo wi- sifid laulma ja katekismuse õppetust mõtlemi- sega mõistma.

Peale sedda õppi meelt märkama, et ennast mõnne kahjo eest, mis wannast pärritud rum- malus ja ebbausf teggewad, wõiksid hoida, ning ommas seisuse põlwes omma tööd ja teggemist mõistlikult aiada.

Häid ramatuid luggedes ja oškawalt kirjutades harrine ka puhhast kirja = keelt räkima, ja ärra wötta ialgi neid sõnno ja kõnne-känu-sid suhho, mis tunned omma sulla ja selge keele wasto käiwad.

Ramatud ja muud kōli = asjad olgo ikka puhtad ja korra pārrast. Ärra rikku kirjutamise egga tühja kriipseldamisega ei ennese egga teiste ramatuid, egga plakkiga omma ridid, käsja ja muid asjo.

Kōli laudas istu sirgeste; ärra kūruta kirjutades omma selga, egga wauta pead mahha, sest se murrab selga, rikub pead ja silmi.

Sõnnakuulmine on kōliski esimine, üllem ja pealmine asji. Sellepārrast pea koolmeistre sõnna au sees. Temma õppetab sülle head, juhatab sind õiget teed, harrib sust mõistliko innimest. Ärra pahhanda tedda, ja ärra käs-wa ei temma egga omma wannemate peateuks.

Sõnnakuulmata ellust tulleb fant põlli.

4. Kōlilapse ehtimisest.

Rided on innimesel ihho kattedeks ja ehteks. Panne neid wiisi ja korra pārrast ennese ümber. Kāssi, harri ja puhhasta neid, kui kōli ehhitad.

So alwad hilbud, mis parrajad ja kōhhased, on ehtlikumad kui teise ued ja kallid ridid lohma lahma. Ei wadata mitte kue, waid kue kandja peale.

Soe omma pea filledaks; pesse kâed ja filmad puhtaks; leika sõrme küned ikka lühhi-keseks.

Ärra aele, ärra nühi, kulluta egga rikku omma ridid ilma aego. Sõsiärranis hoia jalad kuivad ja puhtad.

5. Mis pealegi kolilaste kord ja kohhus on.

a) Kui nemmad korddo on.

Korddo olles peate nendasammoti kui wäljas käies ikka kasstitud ollema; filmad ja kâed puhtad, wisid ja kõnmed laitmata.

Ägga õhto ja hommiko tulletage omma õppimist mele, siis on tõ pawa jõudes, ja unni õse maggus. Õppige sest siis omma lõksi iggakord holega.

Äuustage wannemid, ja kui juhtute õppetaja, koolmeistre ehk mu ausa innimese silma ette; siis olge terrased, kergitage kühbarat ja terretage neid wisi pärrast.

Äaitke endid iggapiddi kui wirgud ja wiskad lapsed wälja, ja kui seisate ehk kõnnite, rägite ehk wait ollete; siis tehke kõik nenda, et need, kes teid tähhelepannewad, näaksid teid harritud innimesed ollewad.

b) Sõsikeskes.

Äaitke nore ello rõmo! Mängige ja pid-

dage Summala melepärralist lusti; agga hoidke ennast wallatuse ja ülleannetuse eest!

Ärge ärritage ühte teist narrimisega wihhale, egga sage narrimise pärrast isfi nukraks. Nukker meel teeb nurrinat, wihha tõstab rido; riid tectab suud, wihha rikkub süddant.

Ärge sõimate egga wanduge! Kui teine teisele liga teeb; siis on wannemäd ja koolmeister teie selletajad, diendajad ja õiguse andjad.

Jätke iggaühhele omma; ärge aiage kiuso! Tehke mitte ühhe teisele haiget!

d) Wannade hulkaš.

Ärra olle lobba wannade hulkaš. Wõtta wanna innimese õppetust, agga mitte õsa. Kes sust päwa wannem, sellele pead sõnna järreleandma. Wannad on noorde eelkäijad ja nende juhatajad. Wõtke neist õppetust: mis nemmad rägivad, sedda on naad isfi katsunud. Wanna kõrwast leiad tarkust.

Halli pead auusta, kullo pead kummarda.

e) Hulga seas.

Et kül hulkaš ubbaš aega wita, ja seltsis löbbus tõdd teha; siiski on teiste seas paljo ennem ennese ettewatamist ja isšienese tähelepannemist wajja, kui koddõ omma koddakondste keskes.

Wäljapailkus prowitakse innimest, ja sealt tulleb kitus ja laitus, luggupiddamine ja põlg-

tus, au ja hääbi, ning sagedasteigi õnn ja õnnetus.

Sure hulga feast hoia siis ennemine emale, isfiarranis neist, kes kõrtsi kaima ja joma parast feltsiwad. Seal kaswab kurjus ja õitsewad pahhad wiisid.

Ulfus, ulpus ja halpus lammatawad kõif head kumbed ärra. So noor kerge meel ei mõista sedda pahhaks laita, ennego naad, et isfi jo pahhaks ja üllekätte olled lainud; agga siis on raske laia te pealt lahkuda, ja kangel õige jälgede peale taggasi sada.

Põggene, kus hääbemata juttusid aetakse, ja roppa teggusid tehakse.

Koddo laps kuulsam, ahho tagga ausam.

g) Tõle harrinemise polest.

Kirri ütleb: Kes ei tahha tõdd tehha, ei pea ka mitte sõma. Agga et sõmata kegi ei wõi ellada, siis olgo jo laste kõigesurem murre, kuida hästi ja oskawalt tõdd teggema õppida. Dskaja tõteggija fondid annawad ilma waewata igga tõle murda, painuda ja lahkeste lifuda. Üksluisht hunti ei arwata innimeseks.

Urgo petko ei lapsed egga wannemad endid felle walle mõtlemisega, et kolilapsel muud midagi enam kolikaimise peale tarwis polle õppida egga tehha.

Laps olgo kolis holas õppima, ja koddo kermes tõle; mõllemid lähhääb ellus tarwis, ni

hästi tarfa meelt juhatajaks, kui harrinend liikmid teggijaks.

Midda ennam innimene mõistab ja oskab, sedda suremat hinda ja head temma ennesel ja teistel temmast on. Sepärrast ärra häbbene ühtegi tõdd tehhes; tõ ei teota, agga laiskus teotab.

Nõuga tehakse ennam kui jõuga. Sest ärra te siis ühtigi ülle jõu, ja ärra rikku, wenna egga katkesta ennast. Tõ ei tappa, agga rummaluse ja wallatuse, tähhelepannemata ja läbbemata wiisiga on paljo wiggaseks sanud.

Kes sedda arruse pannud, ja sest diete mõistab luggu piddada, mis innimese tõs siseks kasfiks tulleb, se teeb lusti ja rõmoga tõdd, ja kargab iggale pole, kus hütakse ja aetakse; sest Jummal tahtmise järrele peab tõteggemine innimesele seltsiks, aiawiteks, ihho toetusiks, terwise kinnituseks ja ello üllespiddamiseks ollema.

Teggijal tõdd, maggajal und.

Sirak. 7, 16. Ärra põlga tõdd, mis waewaga tehakse, egga põllo = tõdd, mis Rõigekõrgemast, se on: Jummalast, lodud!

Teada = andmine.

Kaks väikest ramatut on pea väljatullemas :

1. Leikuse = pühha jutlus, ja mõnned õp-
petused waese aia ja mõnne haiguse pär-
rast.
  2. Surnute = mällestuse = pühha jut-
lus, mis surno = matmisest iggaühhe kohta
tullusat õppetust annab.
-